

Załącznik nr 2

**Autoreferat przedstawiający opis dorobku i osiągnięć naukowych
w języku polskim**

Załącznik 2

Autoreferat przedstawiający opis dorobku i osiągnięć naukowych w języku polskim

Autoreferat

1. Imię i nazwisko habilitanta

Cezary Trosiak

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe artystyczne – z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej.

Tytuł zawodowy magistra socjologii uzyskałem w roku 1984 po pięcioletnich studiach w Instytucie Socjologii na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Pracę magisterską pt. *Ideologia planu 6-cioletniego w „Kuźnicy”, „Po Prostu” i „Nowej Kulturze” – analiza porównawcza* napisałem pod kierunkiem prof. zw. dra hab. Andrzeja Kwileckiego.

W roku 1998 przygotowałem rozprawę doktorską na temat: *Procesy kształtujące pogranicze polsko-niemieckie po II wojnie światowej*. Praca została napisana pod kierownictwem prof. dra Stanisława Lisieckiego. Recenzentami mojej rozprawy byli prof. dr hab. Kazimierz Robakowski Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, prof. dr hab. Piotr Dobrowolski z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach i prof. dr Helga Schultz i Uniwersytetu Europejskiego Viadrina z Frankfurtu nad Odrą. Obrona pracy miała miejsce w Instytucie Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. W kwietniu 1998 roku Rada Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu nadała mi stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce.

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych.

W latach 1984 - 1986 pracowałem na etacie starszego referenta w Ośrodku Informacji Naukowej Technicznej i Ekonomicznej Urzędu Wojewódzkiego w Poznaniu.

W latach 1986 -1992 byłem zatrudniony na etacie asystenta w Ośrodku Analiz Społecznych, który był agendą badawczą Zarządu Krajowego Związku Młodzieży Wiejskiej. W tym czasie brałem udział w badaniach, które koncentrowały się na problematyce podmiotowości społeczności wiejskiej. Pod kierunkiem prof. Ryszarda Borowicza opracowałem koncepcję badań na ogólnopolskiej próbie młodzieży wiejskiej, której celem było zbadanie gotowości młodzieży wiejskiej do wzięcia udziału w przemianach. Temat projektu: *Młodzież wiejska na drodze do równości*. Przemiany zapoczątkowane w roku 1989 spowodowały, że projekt ten nie otrzymał środków na jego realizację.

W latach 1992-1993 byłem zatrudnionym na etacie asystenta w Instytucie Zachodnim w Poznaniu. W okresie swojego zatrudnienia w tej placówce zajmowałem się fenomenem emancypującej się w tamtym okresie mniejszości niemieckiej. Zainteresowania badawcze wówczas ukształtowane rozwijałem przez cały okres zatrudnienia w Instytucie Nauk Politycznych i Dziennikarstwa a następnie na Wydziale Nauk Politycznych i Dziennikarstwa. Monografia będąca podstawą wniosku habilitacyjnego jest wynikiem rozwoju zainteresowań, które zapoczątkowane zostały w okresie zatrudnienia w Instytucie Zachodnim.

Od października 1994 jestem zatrudniony na Wydziale Nauk Politycznych i Dziennikarstwa (do roku 2008 Instytut Nauk Politycznych i Dziennikarstwa) Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu w Zakładzie Systemów Politycznych. Początkowo zatrudniony byłem na etacie pracownika administracyjnego a po uzyskaniu stopnia naukowego w 1998 roku do 2013 na etacie adiunkta. Obecnie jestem zatrudniony na etacie starszego wykładowcy.

4. Wskazanie osiągnięcia* wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm.):

Zgodnie z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm.) jako osiągnięcie stanowiące podstawę ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego wskazuję przedsięwzięcie zatytułowane: *Procesy społeczno - polityczne zachodzące na Górnym Śląsku po roku 1989 – między ograniczeniami determinowanymi przeszłością a wyzwaniem warunkowanymi współczesnością*. Częściami składowymi wyżej wymienionego przedsięwzięcia jest cykl publikacji, na który składają się monografia pt. *Górny Śląsk między regionalizmem, autonomią a separatyzmem*, wydana w 2016 roku nakładem Wydawnictwa Naukowego Wydziału _Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM oraz cykl 13 monotematycznych artykułów i rozdziałów w książkach poświęconych przeobrażeniom zachodzącym na Górnym Śląsku (województwo śląskie i opolskie) w zmienionych, przemianami ustrojowymi warunkach, wyemancypowanie się mniejszości niemieckiej i większości śląskiej,.

a) tytuł osiągnięcia naukowego:

Górny Śląsk między regionalizmem, autonomią a separatyzmem

b) (autor/autorzy, tytuły publikacji, rok wydania, nazwa wydawnictwa),

Na osiągnięcie naukowe składa się cykl 13 publikacji, w tym:

- 1 monografia,
- 5 artykułów w czasopiśmie naukowych,
- 7 artykułów w pracach zbiorowych (w tym 2 w języku angielskim).

Lista publikacji składających się na przedłożone do oceny osiągnięcie:

Monografia:

1. Cezary Trosiak, 2016, *Górny Śląsk między regionalizmem, autonomią a separatyzmem*, 2016, Poznań, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM.

Artykuły w czasopismach naukowych:

2. Cezary Trosiak, 2009, *Uwarunkowania i perspektywy dyskusji na temat narodu śląskiego*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne”, nr 1-2.

3. Cezary Trosiak, 2013, *Dyskusja i spory wokół wprowadzania podwójnych nazw miejscowości na terenie Górnego Śląska*, „Przegląd Politologiczny”, nr 2.

4. Cezary Trosiak, 2014, *Współczesny polski patriotyzm: między wspólnotą narodową a wspólnotą regionalną*, „Przegląd Politologiczny”, nr 4.

5. Cezary Trosiak, 2015, *Zapisy ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym a oczekiwania Ślązaków*, „Przegląd Politologiczny”, nr 4.

6. Cezary Trosiak, 2015, *The determinants of the influence of the culture, tradition and language of the German minority on the intangible heritage of Poland and Germany*, "Public policy and Economic Development" 4(8)

Rozdziały w wydawnictwach zbiorowych:

7. Cezary Trosiak, 2009, „*Autochtonizacja*” ludności polskiej przybyłej na Śląsk Opolski po II wojnie światowej, [w] N. Honka, *Wielokulturowość jako atut w promocji regionu*, Łubowice-Opole, Editio Silesia.

8. Cezary Trosiak, 2010, *Opole. A stranger at home. A study of inter-group distance*, [w] J. Jańczak *Conflict and Cooperation in Divided Cities*, Berlin, Logos Verlag.

9. Cezary Trosiak, 2010, *Od "Wasserpolaków" do Volksdeutschów. Od polskiej ludności rodzimej do mniejszości niemieckiej i "narodu śląskiego"*, [w] P. Hauser, W. Mazurczak, *Dwa dwudziestolecia. Geopolityka*, Poznań, Wydawnictwo Poznańskie.

10. Cezary Trosiak, 2013, *Czy mniejszość niemiecka może być szansą na promowanie Śląska Opolskiego jako regionu europejskiego*, [w] N. Honka, *Społeczno-ekonomiczne i kulturowe uwarunkowania rozwoju marki regionu*, Krapkowice-Opole, Editio Silesia.

11. Cezary Trosiak, 2013, *Dziedzictwo kulturowe Górnego Śląska elementem budowy górnośląskiej tożsamości regionalnej*, [w] H. Chałupczak, M. Pietraś, E. Pogorzała, *Europa Środkowo-Wschodnia w procesie transformacji i integracji. Wymiar społeczny*, Zamość, Wydawnictwo Oficyna Simonidis.

12. Cezary Trosiak, 2014, *Dwa separatyzmy: separatyzm górnośląski w II Rzeczypospolitej i III Rzeczypospolitej analiza uwarunkowań*, [w] M. Domagała, J.

Iwanek, *Autonomia terytorialna w perspektywie europejskiej. Tom I Teoria-Historia*, Toruń, Wydawnictwo Adam Marszałek.

13. Cezary Trosiak, 2015, *Relacja mniejszość niemiecka „większość” śląska*, [w] A. Adamczyk, A. Sakson, C. Trosiak, *Między lękiem a nadzieją. Dziesięć lat funkcjonowania ustawy o mniejszościach narodowych etnicznych oraz o języku regionalnym (2005-2015)*, Poznań, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM.

c) omówienie celu naukowego wyżej wymienionych prac i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania.

Motywy podjęcia badań

Na wstępie chciałbym wskazać na ważny element mojej biografii, który zadecydował o moich zainteresowaniach badawczych. Urodziłem się w podopolskiej wsi Komprachcice, która od 2009 nosi również niemiecką nazwę Compachtschütz. Mieszkalem tam do roku 1974, kiedy to moja rodzina przeprowadziła się do pobliskiego Opola. Pochodzę z rodziny polskiej, która przybyła na Górną Śląsk na początku lat 50. Mimo, że już w roku 1979 opuściłem miejsce urodzenia wyjeżdżając na studia do Poznania to, mentalnie nigdy nie opuściłem swojej ojczyzny regionalnej. Przez cały czas miałem wystrzoną uwagę na wydarzenia społeczne i polityczne zachodzące na Górnym Śląsku. Wydaje się, że informacja ta jest ważna dla zrozumienia motywów, którymi kierowałem się formułując swoje zainteresowania badawcze. Zmieniona perspektywa wynikająca z tego, że oddaliłem się od bezpośredniego doświadczania zjawisk społecznych i politycznych zachodzących na Górnym Śląsku po 1989 roku, pozwala mi spojrzeć te procesy z dystansem. Jednak niemal dwudziestoletni pobyt na Górnym Śląsku był dostatecznie długi, abym mógł w swoich badaniach odwołać się do diltheyowsko-weberowskiej tradycji *Verstehen*, która dopuszcza badanie rzeczywistości społecznej poprzez odwołanie się przez badacza do jego doświadczenia wynikającego z faktu, że jest częścią badanej przez siebie rzeczywistości. Oczywiście badacz odwołujący się do tej tradycji musi pamiętać, że w nauce jednym z podstawowych nakazów jakie przed nim staje jest zachowanie zasady neutralizmu normatywnego i neutralizmu poznawczego. Jeszcze inną tradycją badawczą, którą chciałbym wskazać, jest koncepcja *wspólnot wyobrażonych*, którą sformułował niedawno zmarły amerykański historyk i politolog Benedict Richard O'Gorman Anderson. Przywołuję tę tradycję badawczą dlatego, że w moim przekonaniu jej połączenie z tradycją *Verstehen* mogłoby przyjąć nazwę *rzeczywistości doświadczanej*. Od samego bowiem początku, kiedy przy różnych okazjach wyjaśniałem zawiłości śląskiej rzeczywistości, miałem wrażenie, że dla moich interlokutorów jest to narracja opisująca jakąś nieznaną im rzeczywistość. Wbrew propagandzie sprzed 1989 r. dotyczącej bezdyskusyjnej polskości ludności rodzimej Górnego Śląska była ona silnie podzielona na *Hanysów* i *Chadziajów*, na *Ślonzoków* i *Poloków*. Gdy sięgam pamięcią do moich doświadczeń z tamtego okresu, powraca obraz nieprzenikalności tych dwóch światów, których przedstawiciele żyli, poza przestrzeniami publicznymi (szkoła, praca, sfera zachowań publicznych), obok siebie. Dlatego niemal natychmiast, gdy nastąpiła zmiana uwarunkowań zewnętrznych i wewnętrznych, w których funkcjonował Górny Śląsk od 1945 roku, doszło do wyartykułowania

różnorodnych aspiracji, których istotą było oczekiwanie uwzględnienia odrębności społeczno-kulturowej, a w konsekwencji politycznej tego regionu.

W najnowszej historii Górnego Śląska, zapoczątkowanej w roku 1989, jest kilka wydarzeń, które wywarły duży wpływ na przebieg procesów społecznych i politycznych w tym regionie. Pierwszym z nich było żądanie uznania przez państwo polskie faktu istnienia w jego granicach liczącej ok. 300 tys. osób mniejszości niemieckiej. Drugim, było zapoczątkowanie dyskusji na temat miejsca Polski w zmienionej rzeczywistości wewnętrznej (odsunięcie partii komunistycznej od władzy) i zewnętrznej (opadnięcie „żelaznej kurtyny”). Niemal od samego początku „powrót do Europy” stał się głównym kierunkiem poszukiwań miejsca Polski w zmienionej sytuacji, czego wyrazem było podpisanie w grudniu 1991 roku *Układu europejskiego* (wszedł w życie w lutym 1994), który był jednoznaczny ze stowarzyszeniem Polski z Unią Europejską. Wspominam o tym w tym miejscu dlatego, że „europejskie standardy” stały się niemal natychmiast punktem odniesienia w sporach na temat zakresu swobód, o które zabiegały regiony. Górnośląskie spory dotyczyły, relacji między władzami centralnymi a środowiskami regionalnymi, podziału administracyjnego Polski i zakresu autonomii regionów. Jeszcze innym polem spodziewanego konfliktu była relacja między mniejszością niemiecką a polską większością, uzupełniona o konflikt między górnośląskimi Niemcami a bezprzymiotnikowymi (nie polskimi, nie niemieckimi, nie morawskimi) Górnoślązakami. Wyniki Narodowego Spisu Powszechnego z 2002 roku, wzmocnione rezultatami Narodowego Spisu Powszechnego z 2011 w sposób najbardziej znaczący potwierdzają, że problem, którym się zająłem, jest realny i istotny. Spisy te dowiodły istnienia znaczącej liczebnie grupy mieszkańców Górnego Śląska, która wskazała górnośląskość jako jedyną identyfikację narodowo-etniczną. W świetle tych wyników, bezprzymiotnikowi Górnoślązacy stali się największą mniejszością narodową-etniczną w Polsce (367 tys. deklaracji w spisie z 2011 roku).

Podstawowym pytaniem badawczym jakie stawiam badając problematykę górnośląską, nie jest pytanie: *Czy Górnoślązacy są narodem?* (L.M. Nijakowski, *Nadciągają Ślązacy. Czy istnieje narodowość śląska*, Warszawa 2004, E.A. Sekuła, B. Jałowiecki, P. Majewski, W. Żelazny, *Być narodem. Ślązacy o Śląsku*, Warszawa 2012). W moim przekonaniu tak postawione pytanie, zarówno z perspektywy socjologicznej i z perspektywy politologicznej, jest w moim przekonaniu trudno weryfikowalne. Stawia ono bowiem badacza przed niemal takim samym problemem, przed jakim ten staje, gdy usiłuje zaproponować definicję narodu oczekując, że zostanie ona zaakceptowana przez innych badaczy. Pytanie badawcze jakie można postawić uwzględniając przede wszystkim perspektywę politologiczną, to pytanie: *Dlaczego Górnoślązacy chcą być narodem i jakie to generuje konsekwencje polityczne?*

Od ogółu do szczegółu: ewolucja moich zainteresowań badawczych

Badania, które prowadziłem po otrzymaniu stopnia naukowego coraz bardziej się zawężały. W 1999 roku zostałem koordynatorem projektu PHARE Tempus II Practising United Europe. Celem tego projektu było przygotowanie pracowników różnego rodzaju polskich instytucji działających przy granicy (służby celne, straż graniczna, policja, administracja samorządowa) do przyszłej akcesji do struktur Unii Europejskiej. W projekcie tym jako partnerzy uczestniczyły różnego rodzaju instytucje (uczelnie, instytuty europejskie, służby celne, graniczne i policyjne) z Niemiec, Holandii i Szwecji. Jednym z działań tego projektu była organizacja konferencji i seminariów naukowych, których problematyka koncentrowała się na przybliżeniu ich uczestnikom zasad funkcjonowania Unii Europejskiej. *Z uwagi na powyższe moje zainteresowanie badawcze w tym okresie koncentrowały się na problematyce europejskiej.* W ich efekcie powstało 11 pozycji (omówienie lista poniżej w punkcie nr 5 autoreferatu).

Równolegle do tych zainteresowań analizowałem także *ewolucję stosunku społeczeństwa polskiego do politycznych konsekwencji członkostwa Polski w Unii Europejskiej.* Szczególnie ważna dla mnie była i nadal jest ewolucja tego stosunku w okresie przedakcesyjnym i okresie poakcesyjnym. W swoich badaniach koncentrowałem się głównie na obszarze Ziem Zachodnich i Północnych, gdyż polaryzacja sporu politycznego dotycząca spodziewanego przystąpienia Polski do Unii Europejskiej, a później pełnoprawnego członkostwa, dotyczyła głównie tych regionów Polski. Efektem moich zainteresowań jest 13 pozycji (omówienie lista poniżej w punkcie nr 5 autoreferatu). Badanie procesów społeczno-politycznych zachodzących po 1989 roku na Ziemiach Zachodnich i Północnych jest konsekwencją wspomnianego doświadczenia osobistego oraz zawężenia moich zainteresowań badawczych. Jest to rezultat wielu dyskusji jakie toczyłem przy okazji udziału w konferencjach poświęconych problematyce Ziem Zachodnich i Północnych, toczących się w Polsce po opublikowaniu wyników referendum europejskiego. Wyniki te ukazały duże różnice w postrzeganiu Unii Europejskiej pomiędzy obszarami stanowiącymi byłe niemieckie prowincje wschodnie (dzisiejsze polskie Ziemie Zachodnie i Północne), a pozostałymi polskimi regionami. Widoczne to jest szczególnie na mapach prezentujących wyniki wyborów, szczególnie prezydenckich, parlamentarnych i samorządowych. Mapy te długo pokazywały utrzymujący się podział na liberalno-lewicowe i zwykle proeuropejskie Ziemie Zachodnie i Północne i konserwatywno-narodowe, najczęściej eurosceptyczne, pozostałe regiony z wyłączeniem Wielkopolski. Pojawiło się wówczas również w dyskursie politologicznym pytanie: *Czy istnieją Ziemie Zachodnie i Północne?* Pytanie to sformułowano pomimo upływu wówczas niemal siedemdziesięciu lat od momentu, gdy regiony te zostały włączone w granice państwa polskiego. Pytanie o status Ziem Zachodnich i Północnych pierwotnie miało być moim problemem badawczym.

Treści dyskusji na seminarium naukowym, które odbyło się w styczniu 2012 roku na moim macierzystym wydziale, oraz dyskusji w trakcie konferencji poświęconych problematyce Ziem Zachodnich i Północnych, przekonały mnie do tego, że należy zwęzić obszar badawczy. W tym miejscu chciałbym szczególnie podziękować Profesor Annie Wolff-Powęskiej i Profesorowi Wojciechowi Nowiakowi za krytyczne uwagi do zeprezentowanej przeze mnie w trakcie tego seminarium

koncepcji realizacji mojego projektu badawczego.

Uwzględnienie tych uwag doprowadziło do kolejnego zawężenia problematyki badawczej do obszaru Górnego Śląska. W regionie tym, moim zdaniem, szczególnie mocno dają o sobie znać problemy związane z definiowaniem swojej tożsamości regionalnej, jako ważnego komponentu przemian politycznych, z jakimi mamy do czynienia w Polsce po roku 1989. Specyfika Górnego Śląska przejawia się w tym, że region ten doświadcza wszystkich wymiarów (ekonomicznych, politycznych, kulturowych) transformacji społeczno-ustrojowej zachodzących w Polsce po roku 1989. Dodatkowo na Górnym Śląsku występują zjawiska, z którymi nie spotykamy się w innych polskich regionach, jak dążenie do autonomii gospodarczej i formułowanie przez znaczącą część Górnoszlązaków żądania do uznania ich za odrębną grupę etniczną/narodową.

Moje zainteresowania badawcze dotyczące procesów zachodzących po 1989 roku na Górnym Śląsku można podzielić również na trzy obszary:

*Pierwszy odnosi się do uwarunkowań historycznych i politycznych dyskusji na temat statusu rodzimych mieszkańców Górnego Śląska, którzy po 1945 roku zostali włączeni do polskiej wspólnoty narodowej, a których część niemal od samego początku dystansowała się od tej przynależności. Po odzyskaniu przez państwo polskie suwerenności dystansowanie to zostało wyartykułowane poprzez zakwestionowanie przez nich swego polskiego pochodzenia. Od samego początku pojawiły się dwie tendencje. Część spośród nich zadeklarowała niemieckie pochodzenie, a inna grupa wskazała na swoją śląskość jako jedyną afiliację. Problem ten od samego początku stał się punktem zapalnym dla przebiegu procesów przemian społecznych i politycznych na Górnym Śląsku, zwłaszcza z uwagi na doświadczenia historyczne z sąsiedowania ludności polskiej i niemieckiej na terenie Górnego Śląska, szczególnie w okresie dwudziestolecia międzywojennego. Na uwagę zasługuje dodatkowo fakt, że to zadeklarowanie swojego niemieckiego pochodzenia ma miejsce w tej części Górnego Śląska, która po jego podziale na część polską i niemiecką przypadła stronie niemieckiej wraz z częścią ludności, która w trakcie plebiscytu górnośląskiego optowała za przyłączeniem tego regionu do Polski. Pojawienie się roszczenia do uznania istnienia w Polsce mniejszości niemieckiej mogło stać się zarzewiem potencjalnego konfliktu w stosunkach między Polską a zjednoczonym państwem niemieckim, zwłaszcza w sytuacji, że początkowo liderzy organizacji mniejszości niemieckiej z opolskiej części Górnego Śląska przyjmowali mocno konfrontacyjne postawy w dyskusji na temat problemu lojalności mniejszości względem państwa polskiego. Formułowali oni pogląd, że wszelkie działania w kierunku asymilowania mniejszości będą traktowane jako niewywiązywanie się państwa polskiego z zapisów podpisanego przez Polskę i zjednoczone Niemcy w czerwcu 1991 roku *Traktatu o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy*, którego artykuły 20, 21, 22 regulują status osób deklarujących niemieckie pochodzenie. Praktyka pokazała, że w pierwszym okresie funkcjonowania mniejszości niemieckiej w Polsce dochodziło do konfliktów na terenie opolskiej części Górnego Śląska. Konflikty te pojawiły się przy okazji wyborów uzupełniających do Senatu RP po śmierci Edmunda Osmańczyka, w trakcie „wojny o pomniki” i dyskusji na temat tego jakie nazwy niemieckie mają być stosowane po wejściu w życie w maju 2005 roku *Ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym*. Ustawa ta dopuszczała bowiem*

możliwość stosowania na obszarach zamieszkałych przez mniejszość nazw geograficznych i topograficznych w języku tej mniejszości.

Drugi dotyczy analizy procesu scalania się przedstawicieli różnych grup ludności polskiej przybyłych na Górną Śląsk. W tym „postmigracyjnym społeczeństwie”, jak nazywa je Andrzej Sakson, mamy do czynienia z interesującym procesem, który jest stosunkowo słabo rozpoznany przez badaczy problematyki górnośląskiej. Mam tutaj na uwadze autochtonizację polskiej ludności napływowej. Należy w tym miejscu przypomnieć, że założenia polityki osadniczej, sformułowane bezpośrednio po wojnie, zakładały właśnie taki przebieg procesów integracyjnych na ziemiach włączonych do Polski, które zamieszkałe były przez „polską ludność rodzimą”. Praktyka była jednak inna od założeń naukowców. W okresie „Polski Ludowej” ludność napływowa i ludność autochtoniczna często funkcjonowały obok siebie. Szybko pojawiły się konflikty i poczucie krzywdy. W efekcie państwo polskie niemal cały przyrost naturalny tej ludności „oddawało” państwu niemieckiemu. Dopiero od roku 1989, gdy zaczął się proces upodmiotawiania społeczności regionalnych, w tym mniejszości etnicznych i narodowych, Górnolązacy i Kaszubi wyartykułowali żądania uznania ich prawa do zachowania swojej tożsamości, która nie zawsze jest tożsama z tożsamością polską. Przy tej okazji okazało się, że ich oferta kulturowa może być atrakcyjna dla ludności polskiej, która w różnych falach osadniczo-przemieszczających pojawiała się w tych regionach po zakończeniu I i II wojny światowej. Nie mogę odwołać się do wyników badań, które potwierdzałyby tezę o tym, że wśród deklarujących swoje górnośląskie, czy kaszubskie pochodzenie jako pochodzenie etniczne czy narodowe znajdują się przybyli, lub ich potomkowie, Polacy którzy „nabyli” tożsamość górnośląską czy kaszubską. Najbardziej spektakularnym przykładem procesu przejmowania tożsamości górnośląskiej przez polską ludność napływową jest lider Ruchu Autonomii Śląska Jerzy Gorzelik. Jego dziadek od strony matki, Zdzisław Hierowski był polskim pisarzem, krytykiem literackim, pochodził z Przemyśla. W roku 1922 jego rodzina Hierowskiego przeniosła się na polski Górny Śląsk.

Trzecim obszarem moich badawczych zainteresowań są podziały polityczne wstępujące na samym Górnym Śląsku analizowane z perspektywy dyskusji na temat aspiracji części rodzimych Górnolązaków do wyemancypowania się z polskiej wspólnoty narodowej. Dyskusja na temat odrębności Górnolązaków pojawiła się niemal natychmiast po roku 1989. Jednak dopiero opublikowanie wyników Narodowego Spisu Powszechnego z roku 2002 doprowadziło do sytuacji, w której problem ten stał się przedmiotem sporu politycznego, który wykroczył poza granice Górnego Śląska. Paradoksalnie osie tego sporu były dość zaskakujące. Oczywiście stało się to, że na drodze do zaspokojenia roszczeń politycznych Górnolązaków stanęła polska większość. Spór o uznanie prawne organizacji, które w swojej nazwie stosowały sformułowanie „narodowość śląska”, jest najbardziej spektakularnym przykładem politycznego charakteru sporu o uznanie dążenia Górnolązaków do podkreślania swojej odrębności względem polskiej większości. Nieoczekiwanie pojawiła się jeszcze jedna oś sporu, która dla zewnętrznych obserwatorów może być dość zaskakująca – mam tutaj na uwadze spór między liderami mniejszości niemieckiej a liderami ruchu ślązackiego. Jest to klasyczny spór o „rząd dusz”, w trakcie którego obydwa środowiska swoją ofertę kulturowo-polityczną kierują do tej samej grupy mieszkańców Górnego Śląska, czyli jego rodzimych mieszkańców. Ślązacy rozbudowując swoje oddziaływanie na obszar zachodniej części regionu

naruszyli niepisaną umowę dotyczącą stref wpływów w tym regionie. Najogólniej podział ten wyglądał tak, że mniejszość niemiecka obejmowała swoim wpływem tę część Górnego Śląska, które przez wojnę znajdowała się w granicach niemieckich. Z kolei w tej części regionu, który znajdował się w granicach II Rzeczypospolitej, dominowały organizacje dążące do odtworzenia jakiejś formy autonomii tego regionu w wymiarze kulturowym, ekonomicznym oraz politycznym. Punktem odniesienia dla postulowanych rozwiązań było dwudziestolecie międzywojenne, kiedy to województwo śląskie było województwem autonomicznym. W tym nurcie badań mieści się poszukiwanie odpowiedzi na pytanie: *na ile wieloetniczność Górnego Śląska może być determinantą jego rozwoju?* Czy wielokulturowość Górnego Śląska, bo myślę, że z przypadku żadnego z polskich regionów nie można tak adekwatnie posłużyć się tym pojęciem, może być wartością dodaną? Zarówno mniejszość niemiecka, jak i ślązakowcy wskazywali na ten wymiar, który ich zdaniem miał dowodzić tego, że państwo polskie przestrzegając europejskich regulacji w tym zakresie uwiarygadniało się jako kandydat do członkostwa w Unii Europejskiej, a od 2004 potwierdza, że również w tym wymiarze spełnia swoje zobowiązania wynikające z tego członkostwa. Jednak w okolicznościach niesprzyjających wielokulturowość może stać się źródłem potencjalnych konfliktów na tle narodowościowym, które, jak pokazuje historia XX-wiecznej Europy, należały do najbardziej tragicznych jeśli chodzi o ich przebieg i konsekwencje dla stosunków międzyetnicznych w Europie. Wydaje się, że zarówno zewnętrzne uwarunkowania (kryzys migracyjny, wzrost tendencji separatystycznych w Europie) jak i wewnętrzne (wyniki wyborów prezydenckich i parlamentarnych) nie będą wzmacniały tego kierunku w dyskusji na temat przyszłości integracji europejskiej. Należy się raczej liczyć ze wzmocnieniem idei „Europy państw narodowych” jako alternatywy dla idei „Stanów Zjednoczonych Europy”. W konsekwencji przyszłością ruchów regionalnych będzie, w najłagodniejszej wersji, ich kontestowanie, a w najbardziej radykalnej, zwalczanie jako rezultatu umacniania się idei państwa narodowego.

Monografia podsumowująca rezultaty badań na procesami społeczno-politycznymi zachodzącymi na Górnym Śląsku po 1989 roku

Wnioski z badań i analiz nad procesami społeczno-politycznymi zachodzącymi po 1989 roku na Górnym Śląsku zostały zebrane i rozszerzone w wydanej w 2016 roku przez Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa monografii pt.

Górny Śląsk między regionalizmem, autonomią a separatyzmem

Uwagi metodologiczne

Zastosowana w przedstawionej do oceny pracy metoda mieści się w nurcie badań o intencji historycznej, których cechą charakterystyczną opis rzeczywistości badawczej w oparciu o tradycję badań w ich zlokalizowaniu czasowym i przestrzennym (*hic et nunc*). W **metodzie historycznej**, do której często odwołuje się politolog szczególnie przydatne jest **podejście genetyczne**. Rozdział drugi i trzeci jest rezultatem zastosowania tego podejścia. W ramach metody historycznej wyróżnia się cztery możliwe typy badań, różniące się celem jaki stawia sobie badacz. Pierwszym jest dążenie do wszechstronnego opisanie jakiegoś fragmentu rzeczywistości społecznej (*badania monograficzne*). Drugim typem badań w tej tradycji są badania, których celem jest poszukiwanie odpowiedzi, czy interesujące nas zjawisko, proces w ogóle można

zaobserwować (*badania diagnostyczne*). Najbardziej pożądanym typem badań spotykanym w tym paradygmacie są badania, których celem jest poszukiwanie przyczyn zaistniałych zmian w rzeczywistości społecznej (*badania eksplanacyjne*). Czwartym możliwym celem badań jest poszukiwanie odpowiedzi na pytanie o kierunek ewolucji rzeczywistości społecznej (*badania prognostyczne*). Z tym typem badań w naukach społecznych spotykamy się najrzadziej z uwagi na uwikłanie w czas i miejsce. Zwykle w badaniach i intencji historycznej badacz stawia sobie więcej niż jeden cel. Podobnie jest w przypadku badań, których rezultaty zostały przedstawione w tej monografii.

W politologii zwykle metoda historyczna jest łączona z **metodą porównawczą**. Jeśli politolog odwołuje się do przeszłości, to najczęściej dlatego, że jest mu ona potrzebna do wyjaśnienia zjawisk i procesów zachodzących współcześnie.

Trzecią wykorzystaną przeze mnie metodą, szczególnie dla analiz znajdujących się w rozdziale czwartym i piątym jest **metoda instytucjonalno-prawna**. W klasycznym rozumieniu tej metody przyjmuje się, że pozwala ona na podstawie zapisów aktów prawnych analizować funkcjonowanie instytucji politycznych, które zapisy te konstytuują bądź ograniczają. Metoda ta była użyteczna na potrzeby prezentacji sporu dotyczącego prawnego usankcjonowania istnienia organizacji, które swoim istnieniem zakwestionowały istniejący porządek polityczno-prawny.

Materiał, który został poddany analizie, stanowiły: **monografie, artykuły w czasopismach naukowych, artykuły w prasie regionalnej (niemiecka i śląska prasa mniejszościowa), artykuły o charakterze publicystycznym, strony internetowe górnośląskich organizacji i stowarzyszeń, dane Państwowej Komisji Wyborczej, raporty Głównego Urzędu Statystycznego, teksty ustaw, wyniki badań prowadzonych przez innych badaczy, wyniki sondaży opinii, wyniki badań własnych**. Istotnym źródłem wiedzy, do którego odwołuję się są treści dyskusji na konferencjach poświęconej społeczno-politycznym procesom zachodzącym na Górnym Śląsku. Jak zwykle kończąc kwerendę dostępnych źródeł badacz zawsze staje przed problemem z jednej strony nadmiaru materiału empirycznego, a z drugiej jego deficytu (np. brak analizy porównawczej w badaniach osób, które w spisach powszechnych deklarowały narodowość śląską, które uwzględniałyby podział na wschodnią i zachodnią część Górnego Śląska). Temat moich badań, jak większość problemów którymi zajmują się nauki społeczne, jest dynamiczny. Określając cezurę czasową miałem świadomość, że może to doprowadzić do pominięcia istotnych z punktu widzenia problematyki badawczej wydarzeń. Dla tematu moich badań takimi faktami granicznymi był upadek komunizmu w Europie i wyniki Narodowego Spisu Powszechnego z 2011 roku. W przypadku tego drugiego wydarzenia problem, przed jakim stanąłem, dotyczył opóźniania przez Główny Urząd Statystyczny ogłoszenia końcowych wyników spisu odnoszących się do struktury narodowej, etnicznej i wyznaniowej ludności Polski. Końcowa wersja raportu w tym obszarze ukazała się dopiero w listopadzie 2015, czyli cztery lata po spisie. Natomiast wcześniejsze cząstkowe raporty były pełne nieścisłych danych, co prowadziło do protestów ze strony przedstawicieli mniejszości etnicznych i narodowych.

Od samego początku, to jest od roku 1989, na Górnym Śląsku toczy się dyskusja na temat prawa części mieszkańców tego regionu do definiowania siebie w kategoriach odrębnej grupy narodowej, etnicznej lub przynajmniej regionalnej. Poszukiwanie odpowiedzi na pytanie o to czy *Górnoślązacy są narodem* stało się jednym z najważniejszych pytań formułowanych przez badaczy rzeczywistości górnośląskiej o różnej naukowej proweniencji (kulturoznawców, socjologów i politologów). W prezentowanej

monografii cel badawczy został przeze mnie inaczej sformułowany. Z uwagi na fakt, że znalezienie odpowiedzi na pytanie czy Górnolazacy są narodem jest skazane z góry na niepowodzenie, dlatego zostało ono przeze mnie przededefiniowane na pytanie: *Dlaczego Górnolazacy chcą być narodem?* Stało się ono szczególnie aktualne po ogłoszeniu wyników Narodowego Spisu Powszechnego przeprowadzonego w 2002 roku. Jego znaczenie uległo wzmocnieniu, gdy po ogłoszeniu wyników spisu przeprowadzonego w 2011 roku okazało się, że ponad 800 tys. mieszkańców Górnego Śląska zadeklarowało przynależność do „narodu śląskiego”.

Zasadniczym celem jaki sobie wyznaczyłem jest wskazanie najważniejszych politologiczno-socjologicznych uwarunkowań procesu definiowania odrębności regionalnej (narodowej) na obszarze Górnego Śląska po roku 1989. W warunkach polskich proces ten jest determinowany zarówno obiektywnie (integracja europejska, odrodzenie się samorządu terytorialnego), jak i subiektywnie (potrzeba ulokowania się jednostki jako części zbiorowości między „ojczyzną ideologiczną” a „ojczyzną prywatną” czyli „ojczyzną regionalną” - w rozumieniu zaproponowanym przez Stanisława Ossowskiego). Dodatkowo w Polsce mamy do czynienia z sytuacją, w której możliwość definiowania i artykułowania swojej odrębności po roku 1989 uzyskało niemal 30% społeczeństwa polskiego zamieszkującego Ziemię Zachodnie i Północne. Wydaje się, że Górny Śląsk, jak żaden inny region, nadaje się do analizowania tego procesu. W tym regionie jak w soczewce skupiają się wszystkie jego przejawy, od potrzeby definiowania odrębności kulturowej do artykułowania żądania autonomii administracyjnej, ekonomicznej i politycznej. Założona perspektywa politologiczna w analizie tego fenomenu wynika z przyjęcia założenia, że potrzeba zdefiniowania swojej tożsamości przez społeczności zorganizowane wokół terytorium jest zwykle wstępem do artykułowania postulatów, żądań, roszczeń stricte politycznych.

W tym miejscu chciałbym poczynić kolejne zastrzeżenie kluczowe dla dokonywanych przeze mnie analiz. Jak już wcześniej wspomniałem, w moich badaniach przyjąłem założenie, że opisywane procesy dotyczą obszaru Górnego Śląska, który obejmuje obszar zarówno województwa śląskiego, jak i województwa opolskiego. Podział Górnego Śląska jaki dokonał się po I wojnie światowej był na tyle krótki (1922-1939), że z punktu widzenia analizowanych procesów nie mógł wywołać na tyle trwałych skutków natury społeczno-kulturowej, aby należało analizować te zjawiska osobno dla wschodniej i zachodniej części Górnego Śląska. Uwaga ta nie dotyczy jedynie tych Górnolazaków, którzy mieszkali w zachodniej części tego regionu. Będąc wówczas obywatelami niemieckimi po wojnie automatycznie, w świetle zapisów paragrafu 116 Konstytucji Republiki Federalnej Niemiec, nabyli oni prawo do obywatelstwa niemieckiego, co niewątpliwie wpływało i nadal wpływa na ich identyfikacje tożsamościowe. Kolejne zastrzeżenie dotyczy obszaru analizy – badaniu poddany został jedynie obszar przedwojennej niemieckiej i polskiej części Górnego Śląska. Ta część, która po rozpadzie Austro-Węgier weszła w skład powstałej wówczas Czechosłowacji uwzględniona została jedynie przy opisie historycznych uwarunkowań analizowanych zjawisk.

Odwolania teoretyczne

Orientacją teoretyczną, którą wykorzystałem do analizy mechanizmów tworzenia się „nowej” rzeczywistości społecznej („nowych tożsamości”) i politycznej (regionalizm) jest **konstruktywizm** (Peter L. Berger i Thomas Luckmann, Pierre Bourdieu, Anthony Giddens). Konstruktywizm rozumiany jest przeze mnie jako konieczność dokonania rozstrzygnięcia pomiędzy skrajnymi podejściami w formułowaniu odpowiedzi na pytanie o proces tworzenia jest rzeczywistości społecznej. Jest to spór między podejściem holistycznym a podejściem indywidualistycznym, między determinizmem i aktywizmem w

analizie rzeczywistości społecznej, jeszcze ogólniej - spór między subiektywizmem a obiektywizmem w poznawaniu, a w konsekwencji w tworzeniu rzeczywistości, w której człowiek i zbiorowości, które on tworzy, żyją. Konsekwencją przyjęcia podejścia konstruktywistycznego jest dla mnie konieczność odwołania się do dwóch innych teorii wpisujących się w nurt rozważań na temat podmiotowości aktorów społecznych - są to **teoria ugruntowana** (Kathy Charmaz, David Silverman, Krzysztof Konecki) i **teoria stawania się społeczeństwa** (Piotr Sztompka). Istotą pierwszego podejścia, które wyrasta z tradycji *Verstehen*, jest formułowanie przekonania że rzeczywistość społeczną najlepiej rozumieją zaangażowani w nią „aktorzy”. Z kolei teoria stawania się społeczeństwa zawiera w sobie połączenie „podejścia historycznego” i „teorii podmiotowości” (esencjonalizm vs konstruktywizm). Wspólnym dla teorii ugruntowanej i teorii stawania się społeczeństwa jest formułowanie przekonania, że rzeczywistość społeczna jest tworzona przez aktorów społecznych, a więc zasadniejszym będzie stosowanie analizy jakościowej zebranego materiału empirycznego.

Dylemat przed jakim stają badacze rzeczywistości społecznej to konieczność dokonania rozstrzygnięcia, która z tych perspektyw, esencjonalistyczna, gdzie twierdzi się, że tożsamości kulturowe, w tym tożsamości narodowe i regionalne istnieją obiektywnie, czy konstruktywistyczna, zakładająca, że narody czy wspólnoty regionalne są społecznie tworzonymi „wspólnotami wyobrażonymi”, jest perspektywą najbardziej użyteczną z punktu widzenia celu badań. Radykalizm konstruktywistów, rozumiany jako „skrajny subiektywizm”, postulowany przez nich w opozycji do „skrajnego obiektywizmu” prezentowanego w badaniach z wykorzystaniem analizy ilościowej, to podstawowy problem przed którym stoją badacze społecznych, kulturowych i politycznych aspektów procesu tworzenia się rzeczywistości społecznej. Jak to zwykle bywa, rozstrzygnięcie tego metodologicznego dylematu wymaga znalezienia jakiegoś *modus vivendi*. Jednak w prowadzonych przeze mnie analizach do zweryfikowania formułowanych tez wykorzystane zostały głównie materiały pierwotne o charakterze jakościowym (statuty, protokoły, deklaracje, sprawozdania) i wtórne o charakterze ilościowym (np. wyniki wyborów, rezultaty sondaży społecznych i, co najważniejsze, rezultaty spisów powszechnych).

Kluczowe pojęcia dla pracy

W tym miejscu należy zauważyć, że przystępując do pracy stanąłem przed koniecznością takiej konceptualizacji najważniejszych pojęć wiążących się z tematem badań, aby uwzględniały one perspektywę stosowaną lub przynajmniej akceptowalną dla politologii. W przypadku niektórych z nich (np. *tożsamość*) było to szczególnie trudne z uwagi na fakt, że na grunt politologii trafiły one z innych nauk, socjologii, etnologii, antropologii kulturowej, geografii (przestrzennej i ekonomicznej). Dlatego wydaje się, że należy dążyć jedynie do osiągnięcia efektu akceptowalności tych pojęć na gruncie analizy politologicznej.

Regionalizm: w niniejszej pracy rozumiany jest jako tendencja do definiowania odrębności kulturowej (w najłagodniejszej formie), czy też jako formułowanie żądań separatystycznych (w formie najbardziej radykalnej). Stan pośredni to oczekiwanie od państwa narodowego stworzenia wszystkim regionom równych szans rozwoju. Formą regionalizmu jest tzw. „**nowy regionalizm**”, który pojawił się jako reakcja na rozszerzanie się zakresu integracji europejskiej, czego najbardziej spektakularnym wyrazem był Traktat z Maastricht. „Nowy regionalizm” prowadzi najczęściej do rywalizacji regionów w ramach państwa narodowego, a tym samym w poszukiwaniu sprzymierzeńców wykracza poza ramy tego państwa. Próba przekroczenia radykalizmu zawartego w pojęciu regionalizm jest pojęcie „**otwartego regionalizmu**”, w którym zakłada się przeciwstawianie się wszelkim próbom izolacjonizmu, jakie towarzyszą często regionalizmom („brak tożsamościowego domknięcia”).

Regionalizacja: rozumiana jako sposób rozwiązywania problemów regionalnych, jest ona zwykle połączona z działaniami rządów naciskanych przez mieszkańców tych regionów na rzecz takiej ich reorganizacji, aby uczynić je najbardziej skutecznymi w realizacji zadań państwa, którego regiony te są częścią, a tym samym poprawę warunków życia ich mieszkańców. Regionalizacja jest wspierana przez Unię Europejską, która widzi w niej szansę na skuteczniejszą realizację celów polityki strukturalnej. Przejawem takiego postrzegania regionalizacji jest na przykład podział terytoriów państw członkowskich na tzw. NUTS-y czyli jednostki administracyjno- terytorialne, w ramach których Unia Europejska realizuje swoją politykę strukturalną.

Jednym z efektów swoistej opozycji pomiędzy regionalizmem a regionalizacją jest pojawienie się tzw. „**kwestii regionalnej**” rozumianej jako konsekwencja ideologiczna i polityczna opozycji na linii regionalizm-regionalizacja. Zwykle zasadza się ona na poczuciu krzywdy. Kwestia regionalna ma zwykle więcej niż jedną przyczynę, jednak dla mobilizowania potencjalnych zwolenników wskazuje się jedną kluczową w danym momencie. Dynamika tego procesu prowadzi do tego, że z czasem zaczynają się pojawiać (są artykułowane) kolejne argumenty na rzecz konieczności uznania prawa danej zbiorowości, danego regionu do niezależnego, autonomicznego, samodzielnego istnienia (separatyzm). Upolitycznienie kwestii regionalnej polega zwykle na wyrażaniu przekonania, że problemów danego regionu nie da się rozwiązać bez zmiany statusu politycznego, administracyjnego, gospodarczego, kulturalnego aspirującego regionu. Bohdan Jałowiecki formułuje tezę, że dopóki regionalizm nie wykracza poza wymiar społeczno-kulturowy nie można mówić o kwestii regionalnej, pojawia się ona wraz z rewindykacjami ekonomicznymi czy politycznymi. Wzrost dynamiki kwestii regionalnej zwykle prowadzi do artykułowania oczekiwania (żądania) autonomii a w dalszej konsekwencji do separatyzmu.

Trzecim pojęciem, najtrudniejszym do zdefiniowania z pozycji politologicznych w odniesieniu do dwóch wyżej wskazanych pojęć, jest pojęcie **tożsamości**. Trudność ta wynika z tego, że dla politologów najważniejszym nie jest sam proces tworzenia się tożsamości, lecz jego praktyczne skutki i przejawy (dające się zmierzyć wskaźniki). W tym momencie nie pokuszę się o precyzyjne określenie czym jest tożsamość regionalna dla politologa, a jedynie wskażę na poczucie więzi z własną grupą i terytorium jako najważniejszy efekt (konsekwencja) wykształcenia się w jakiejś zbiorowości poczucia odrębności względem innych grup. W swojej książce odwołuję się, przy okazji prezentowania dyskusji na temat tworzenia się tożsamości regionalnej, do opisu procesu jej tworzenia. W tym celu wykorzystuję wskazaną powyżej dychotomię **esencjonalizm-konstruktywizm**. Esencjonalizm zakłada, że tożsamość taka istnieje obiektywnie, podobnie jak tożsamości narodowe, z kolei w podejściu konstruktywistycznym mówi się o wspólnotach wyobrażonych, które są niejako tworzone, przez to łatwo podlegają różnego rodzaju manipulacjom.

Ostatnimi pojęciami, przyjętymi przeze mnie i wymagającymi zdefiniowania, są pojęcia **autonomia** i **separatyzm**. W tym przypadku nie powinno być większych trudności z ich operacjonalizacją, gdyż kategorie te są często wykorzystywane w analizach politologicznych np. przy okazji analizowania problematyki państwa (dążenie do autonomii, ruchy separatystyczne, dewolucja). Na użytek tej pracy rozumienie separatyzmu będzie rozumieniem z pogranicza politologii i socjologii, w którym separatyzm rozumiany jest jako dążenie do oddzielenia się od formacji politycznej w celu utworzenia samodzielnego bytu politycznego (najczęściej państwa). Z kolei autonomia jest zwykle stanem poprzedzającym tendencje separatystyczne i oznacza samorząd rozumiany jako stan, w którym państwa, instytucje, grupy (społeczności) posiadają znaczny stopień niezależności w stosunku do struktur dominujących, których owe państwa, instytucje i grupy są częścią.

Ramy czasowe pracy

Dla tematu pracy oczywistym było przyjęcie upadku komunizmu w Europie Środkowo-Wschodniej, w tym w Polsce, jako punktu wyjścia do analizy omawianych procesów. Jednak w moim przekonaniu badane przeze mnie zjawiska wymagały wskazania na ich historyczne uwarunkowania, które miały miejsce w latach okresie dwudziestolecia międzywojennego (II Rzeczpospolita) i w latach 1945 – 1989 (PRL), a które wpłynęły (często nadal wpływają) na przebieg interesujących mnie zjawisk i procesów. Mam tu na myśli kulturowy i polityczny konflikt polsko-śląski i śląsko-niemiecki na terenie Górnego Śląska w okresie dwudziestolecia międzywojennego, zjawiska i procesy towarzyszące integrowaniu Ziemi Zachodnich i Północnych (w tym Górnego Śląska) w struktury ekonomiczne, kulturowe, polityczne państwa polskiego, reformy administracyjne z lat 1950, 1975, funkcjonowanie administracji terenowej, oraz problem podmiotowości społecznej i politycznej społeczeństwa w państwie realnego socjalizmu. Cezurą kończącą moją pracę jest rok 2011, w kiedy to w Polsce przeprowadzono drugi po 1989 roku powszechny spis ludności, w trakcie którego 846 tys. mieszkańców Górnego Śląska wskazało narodowość śląską jako swoją, z czego 362 tys. jako jedyną zaliczając się tym samym do narodu śląskiego. W moim przekonaniu fakt ten ostatecznie kończy dyskusję na temat istnienia w Polsce potrzeby definiowania tożsamości regionalnych. Jest to, a przynajmniej powinien być, początek dyskusji na temat sposobów oswajania społeczeństwa polskiego ze zmianami, jakie niosą ze sobą konsekwencje tego typu aspiracji grup, które do tej pory zaliczane były do polskiej wspólnoty narodowej.

Główne tezy pracy

1. Transformacja społeczno-ustrojowa wywołała dyskusję na temat organizacji państwa, a tym samym pojawiła się kwestia relacji między centrum a regionami. Temat ten był szczególnie istotny dla państw Europy Środkowo-Wschodniej doświadczonych funkcjonowaniem przez niemal pół wieku w warunkach „centralizmu demokratycznego”.
2. Dyskusja europejska w decydujący sposób wpłynęła na przebieg i treści dialogu, przyjmującego często formę sporu, na temat „kwestii regionalnej”. Poruszane w tej dyskusji kwestie słuszności przystąpienia Polski do Unii Europejskiej, warunków na jakich powinno się ono odbyć oraz, po 2004 roku, formy członkostwa Polski w strukturach unijnych miały zasadniczy wpływ na treści się dyskusji dotyczącej kształtu „kwestii regionalnej” w Polsce.
3. Pojawienie się w dyskursie publicznym „kwestii regionalnej” zapoczątkowało dyskusję na temat podstaw tej odrębności, a tym samym pojawiła się tendencja do definiowania tożsamości regionalnych, szczególnie na Ziemiach Zachodnich i Północnych a tym samym również w zachodniej części Górnego Śląska.
4. „Separatyzmy” występujące w niektórych regionach Polski są niewątpliwie wynikiem dystansowania się ich przedstawicieli od „kulturowego etosu” polskiego. Początkowo wskazywano głównie „separatyzm niemiecki”, którego przejawem było zadeklarowanie swojej niemieckiej tożsamości przez część ludności rodzimej zachodniej części Górnego Śląska. Drugim separatyzmem jest „separatyzm śląski” występujący na obszarze całego Górnego Śląska, jednak do tej pory jest on nadal wyraźniejszy na terenie województwa śląskiego. Wyniki spisu powszechnego ludności z roku 2011 wskazują na dynamicznie rosnącą siłę „kulturowego separatyzmu” śląskiego.

5. Górnoślązacy dopiero w warunkach, powstałych w wyniku przemian zapoczątkowanych wydarzeniami z roku 1989 i lat następnych, czyli demokratyzacja życia społeczno-politycznego oraz członkostwo Polski w Unii Europejskiej, uzyskali szansę na realizację swoich aspiracji społecznych, politycznych, kulturowych, których wcześniej w konfrontacji z państwem niemieckim, polskim i czechosłowackim (obecnie czeskim) nie mogli zaspokoić. Było to niemożliwe głównie dlatego, że państwa te dążenia Górnoślązaków postrzegały jako zagrożenie dla swojej integralności.

6. Od momentu ogłoszenia wyników spisów powszechnych z lat 2002 i 2011 na Górnym Śląsku mamy do czynienia w rywalizacją między mniejszością niemiecką a Górnoślązakami deklarującymi swoją odrębność etniczną względem narodu polskiego. W perspektywie najbliższych kilku dekad dojdzie do liczebnej marginalizacji mniejszości niemieckiej a głównym aktorem politycznym górnośląskiej sceny regionalnej staną się bezprzymiotnikowi Górnoślązacy.

Zawartość pracy

Monografia, która jest zwięźczeniem moich zainteresowań badawczych dotyczących procesów społecznych i politycznych zachodzących po 1989 roku na Górnym Śląsku, składa się z pięciu rozdziałów.

W *rozdziale pierwszym* omawiam teoretyczne dylematy, przed którymi staje badacz tak skomplikowanych zjawisk i procesów, efektem których jest tworzenie się nowych rzeczywistości społecznych i politycznych. Rozdział ten przybliża podstawowe kategorie teoretyczne użyteczne dla wyjaśnienia analizowanych w książce procesów.

Rozdział drugi tworzy swoistą bazę faktograficzną, która wykorzystana została do analiz zawartych w rozdziale czwartym. Przybliżyłam w nim procesy tworzenia się społecznej i politycznej rzeczywistości górnośląskiej po I wojnie światowej. Jest to użyteczne dla wyjaśnienia współczesnych wydarzeń zachodzących na Górnym Śląsku, ponieważ wiele z rozwiązań wówczas przyjętych jest punktem odniesienia dla treści dyskusji i sporów jakie dziś toczą się w „kwestii górnośląskiej”.

Rozdział trzeci, który poświęcony jest prezentacji najważniejszych treści dyskusji jaka na temat relacji między centrum a regionami toczyła się w okresie „Polski Ludowej”, jest w pewnym sensie rozwinięciem funkcji rozdziału drugiego. W moim przekonaniu przybliżenie treści dyskusji i rozwiązań na temat „kwestii regionalnej” toczącej się w latach 1945-1989 jest o tyle istotne, że toczyła się ona w wyjątkowych warunkach. Wyjątkowość wynikała z tego, że 30% terytorium państwa polskiego tworzyły „ziemie odzyskane”, które w większości zostały zaludnione przez zbiorowości, dla których były one obce kulturowo. Dodatkowo procesy te odbywały się w warunkach swoistego eksperymentu społeczno-politycznego jakim były państwa realnego socjalizmu, w których wspieranie tożsamości regionalnych było kontraproduktywne z punktu widzenia budowania „internacjonalistycznej wspólnoty” państw socjalistycznych w tej części Europy.

Rozdział czwarty, poświęcony jest analizie przemian społeczno-politycznych zachodzących na Górnym Śląsku, których celem jest usankcjonowane dążenia rodzimych mieszkańców regionu do uznania ich odrębności względem polskiej większości. W pierwszej części przybliżam uwarunkowania tej dyskusji jakie występowały na Górnym Śląsku na przełomie lat 80. i 90. ubiegłego wieku. Spór wokół stopnia swobody (autonomii), jakie powinny posiadać polskie regiony, toczył się szczególnie intensywnie w trakcie dyskusji na temat zakresu i kształtu reformy administracyjnej toczącej się w Polsce w latach 90. ubiegłego wieku. W końcowej części tego rozdziału przedstawieni zostali główni „aktorzy” sporu tożsamościowego toczącego się na Górnym Śląsku.

Rozdział piąty, ostatni prezentuje wyniki Narodowych Spisów Powszechnych z lat 2002 i 2011, które realnym uczyniły pytanie o tożsamość etniczną/narodową Górnolązaków i konsekwencje polityczne rozstrzygnięć przyjętych w poszukiwaniu odpowiedzi na to pytanie. Ostatnim obszarem, który stał się przedmiotem moich analiz w tym rozdziale, jest problem relacji między mniejszością niemiecką a większością śląską na Górnym Śląsku. Wydaje się, że spór na Górnym Śląsku, nazywany czasem „wojną śląsko-śląską”, jest ostatnim akordem konsolidowania się środowisk górnośląskich, którego rezultatem będzie wzrost liczby środowisk związanych z autonomistami.

Konkluzje

Prezentowana książka ma być, w moim zamierzeniu, opisem procesu społeczno-politycznego, który, zapoczątkowany został w połowie XIX wieku, przyjął najbardziej dramatyczną formę w latach 1918-1922. Jego celem jest dążenie części mieszkańców ludności rodzimej Górnego Śląska do uzyskania podmiotowości politycznej. Do roku 1989 dążenia te były konfrontowane z trzema nacjonalizmami - niemieckim, polskim i czeskim (morawskim), w konfrontacji z którymi szanse na realizację stawianych sobie przez ślązaków celów politycznych były znikome. Zmienione wydarzeniami z przełomu lat 80. i 90. ubiegłego wieku konteksty, w których toczy się ta dyskusja i tworzone fakty społeczne i polityczne, stwarza szansę na to aby te aspiracje miały szansę na ich spełnienie. Wymaga to jednak spełnienia kilka warunków. Pierwszym warunkiem jest konsolidacja ruchu ślązakowskiego, drugim - włącznie do tego procesu ludności polskiej, która przybywała na Górny Śląsk w kolejnych falach osiedleńczych po roku 1918. Trzecim warunkiem jest takie zdefiniowanie, na użytek ogólnopolskiej opinii publicznej, zakresu tych aspiracji aby były one dla niej możliwe do zaakceptowania. Niewątpliwie osiągnięcie założonych przez Górnolązaków w połowie XIX wieku celów napotykało i nadal napotyka na cały szereg barier. Część z nich ma charakter endogeniczny, wynikający niskiego poziomu aktywności politycznej Górnolązaków, którzy raczej chcą być dobrze zarządzani niż aktywnie kreować (tworzyć) warunki swojej rzeczywistości społecznej, ekonomicznej i politycznej. Być może jest to wynik doświadczeń, które są ich udziałem, związanych z podejmowaniem działań na rzecz realizacji aspiracji politycznych. Szansą na wzmocnienie siły swojego przekazu jest włączenie do realizacji tych aspiracji ludności napływowej, która wskazała na śląskość jako swoją tożsamość regionalną. Drugą grupą są bariery egzogeniczne, wśród których dominuje negatywne nastawienie klasy politycznej, nieprzychylnie postrzeganie „separatyizmu górnośląskiego” w społeczeństwie polskim, ogólny klimat międzynarodowy jaki towarzyszy dyskusji na temat zaspokajania aspiracji związanych z wyodrębnieniem się jakiejś grupy ze wspólnoty narodowej, czy wydzielenie jakiegoś terytorium z obszaru państwa, którego ta grupa jest częścią. Niewątpliwie znaczący wpływ na spełnienie emancypacyjnych starań Górnolązaków może mieć fakt przynależności Polski do struktur Unii Europejskiej. Przystępując do struktur unijnych państwo polskie zobowiązało się do uwzględniania unijnych regulacji w tym zakresie. Przestrzeganie praw człowieka, w tym praw mniejszości, jest jedną z najważniejszych przesłanek oceny gotowości danego państwa do członkostwa w Unii Europejskiej (kryteria kopenhaskie).

Aktualnie, w przypadku aspiracji Górnolązaków, zarówno warunki wewnętrzne jak i zewnętrzne nie sprzyjają ich spełnieniu. Jednak paradoksalnie owe niekorzystne uwarunkowania mogą przyczynić się do integracji górnośląskich organizacji działających na rzecz jakiejś formy wyemancypowania się tego regionu. W moim przekonaniu jednym z największych problemów, z którym muszą sobie poradzić animatorzy działań emancypacyjnych, jest ich konsolidacja.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo - badawczych.

5.1. Pozostałe obszary zainteresowań naukowych i osiągnięcia w tym zakresie

Poza przedstawionym w pkt. 4 osiągnięciem naukowym, moje zainteresowania badawcze koncentrowany się wokół kilku pokrewnych obszarów tematycznych. W ich wyniku powstało 28 pozycji naukowych, w tym:

- 2 monografie (jedna w języku angielskim)
- 1 podręcznik akademicki (w języku angielskim),
- 3 współredakcje tomów monograficznych (dwie w języku niemieckim),
- 2 redakcje tomów monograficznych,
- 18 artykułów w pracach zbiorowych (pięć w języku niemieckim, jeden w języku angielskim),
- 2 artykuły w czasopiśmie naukowym (jeden w języku niemieckim)

Pragnę jednocześnie zaznaczyć, iż moje teksty publikowane były w czasopismach naukowych i wydawnictwach naukowych reprezentujących różne polskie i zagraniczne (niemieckie, hiszpańskie) ośrodki akademickie.

Pierwszym z obszarów moich zainteresowań, rozszerzającym badania opisane w pkt. 4 i jednocześnie stanowiące dla nich kontekst, jest *problematyka stosunku społeczeństwa polskiego do członkostwa Polski w strukturach Unii Europejskiej*. W ramach tego obszaru badawczego koncentruję się na analizie politycznych i społecznych skutków tego członkostwa. Jak się wydaje monitorowanie tego procesu jest o tyle ważne dla politologa, że stosunek do Unii Europejskiej jest jednym z najbardziej eksploatowanym tematem w bieżących sporach politycznych. Mamy tu do czynienia z dość wyjątkową sytuacją, w której społeczeństwo polskie, będąc jednym z najbardziej proeuropejskich społeczeństw Unii Europejskiej, jest bardzo podatne na argumenty eurosceptyków tego członkostwa zapewniając im spektakularne sukcesy polityczne.

Do prac opublikowanych w tym obszarze należą:

Cezary Trosiak, 2000, *Společné efekty spoluprácy regionův przygranicznych na przykładzie pogranicza polsko-niemieckiego*, [w] W. Malendowski, M. Szczepaniak, Euroregiony mosty do Europy bez granic, Warszawa, Dom Wydawniczy „Elipsa”.

Cezary Trosiak, 2001, *Przeciw stereotypom, uwagi na marginesie doświadczeń współpracy miast partnerskich na przykładzie miasta Kościana*, [w] A. Stelmach, *Przemiany polityczne a integracja z Unią Europejską*, Poznań, Wydawnictwo Naukowe Instytutu Nauk Politycznych i Dziennikarstwa.

Cezary Trosiak, 2002, *Die polnische Gesellschaft und die Erweiterung der Europäischen Union*, w red. C. Trosiak, T. Wallas, *Europäische Intergration in der deutsch-polnische Perspektive*, Poznań-Ślubice, Wydawnictwo Naukowe Instytutu Nauk Politycznych i Dziennikarstwa.

Cezary Trosiak, 2003, *Ostalgia krótka reminiscencja czy trwała tendencja? Postkomunistyczne dziedzictwo społeczeństw Europy Środkowo-Wschodniej, a proces integracji europejskiej*

Cezary Trosiak, 2004, *Stadt-Grenze-Fluss. Doppelstädte an den neuen EU Binnengrenzen*, „WeltTrends“, nr 44 (Herbst 2004), Potsdam, Universitätsverlag.

Cezary Trosiak, 2006, *Geopolitische Begründung der Grenze an der Oder und Lausitzer Neiße aus der Zeit 1944 – 1947. Perspektiven der deutsch-polnischen Nachbarschaft im Kontext des EU-Beitritts Polens*, w red. J. Długosz, M. Witkowski, *Perspektiven für Europa- eine neue Öffnung? Perspectives of Europe – The New Opening?*, Frankfurt am Main-Berlin-Bern-Bruxelles-New York-Oxford-Wien, Peter Lang Verlag.

Cezary Trosiak, 2009, *Spółczesność polskie wobec członkostwa Polski w Unii Europejskiej w kontekście wyników wyborów parlamentarnych z 2005 i 2007 roku – próba analizy*, [w]: C. Trosiak, *Perspektywy rozwoju Unii Europejskiej po rozszerzeniu z 2007 – przegląd zagadnień*, Poznań, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa.

Cezary Trosiak, 2009, *Zagadnienie tworzenia się tożsamości regionalnej na Ziemiach Zachodnich i Północnych – przyczynek do dyskusji*, [w]: J. Jańczak, M. Musiał-Karg, *Pogranicze polsko-niemieckie po roku 2004. Nowa jakość sąsiedztwa?*, Toruń, Wydawnictwo Adam Marszałek

Jarosław Jańczak, Erwin Seyfried, Cezary Trosiak, 2011, *Bordering the Other. Mutual Relations of Poland and Germany from a Multidisciplinary Perspective*, Berlin-Poznań, Berlin School of Economics and Law, Faculty of Political Science and Journalism Adam Mickiewicz University Press.

Cezary Trosiak, 2011, *Uwarunkowania kształtujące pogranicza w krajach członkowskich Unii Europejskiej z Europy Środkowo-Wschodniej*, [w]: J. Jańczak, M. Musiał-Karg, *Granice wewnętrzne i zewnętrzne Unii Europejskiej. Pomiedzy otwartością a izolacją*, Poznań, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa.

Cezary Trosiak, 2014, *Ewolucja stosunku społeczeństwa polskiego do członkostwa Polski w Unii Europejskiej (2004-2013)*, [w]: C. Trosiak, *Unia Europejska: politologiczno-socjologiczno-ekonomiczny ogród*, Poznań, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa.

Drugim z obszarów moich zainteresowań badawczych są studia nad społeczno-politycznymi konsekwencjami przemian zachodzących po 1989 roku na Ziemiach Zachodnich i Północnych. Istotą tych przemian jest upodmiotowienie społeczno-kulturowe i polityczne ich mieszkańców. Najbardziej spektakularnym przejawem tego procesu są wyniki referendum europejskiego, w trakcie którego przy wyższej niż w pozostałych regionach frekwencji zdecydowana większość uczestników tego referendum głosowała za przystąpieniem Polski do struktur Unii Europejskiej. Wynik ten był o tyle zaskakujący, że przeciwnicy członkostwa argumentowali, że będzie ono skutkowało utratą przez państwo polskie suwerenności nad tymi ziemiami na rzecz zjednoczonych

Niemiec. Problematyka ta nadal jest przedmiotem moich zainteresowań badawczych, gdyż emancypowanie się Górnego Śląska jest jednym z najbardziej spektakularnych przejawów przemian zachodzących na ziemiach poniemieckich, które w 1945 roku weszły w granice państwa polskiego.

Do prac opublikowanych w tym obszarze należą:

Cezary Trosiak, 1999, *Procesy społeczno-ekonomiczne na pograniczu polsko-niemieckim i pograniczach północno - wschodniej Polski (analiza porównawcza)*, [w] T. Wallas, *Polska między Niemcami a Rosją*, Poznań, Wydawnictwo Naukowe Instytutu Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM.

Cezary Trosiak, 2000, *Kalawa a „bunkry”. Z badań nad stosunkiem społeczności lokalnej do poniemieckiego zabytku*, [w] Zbigniew Mazur, *Wspólne dziedzictwo. Ze studiów nad stosunkiem do spuścizny kulturowej na Ziemiach Zachodnich i Północnych*, Poznań, Wydawnictwo Naukowe Instytutu Zachodniego.

Cezary Trosiak, 2001 „*Die Grenzeröffnung von 1972*“, w *Grenzen im Ostblock und ihre Überwindung*, [w] H. Schultz, *Grenzen im Ostblock und ihre Überwindung*, Berlin, Arno Spitz Berlin Verlag.

Cezary Trosiak, 2004, *Diskussion über den Verlauf der Westgrenze Polens nach dem Ende Zweiten Weltkrieg*

Cezary Trosiak, 2007, *Historyczne determinanty różnic i wzajemnego spostrzegania się Polaków i Niemców*, w. red. L. Zieliński, M. Chamot, *Narody w Europie. Tożsamość i wzajemne postrzeganie*, Bydgoszcz, Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Gospodarki.

Cezary Trosiak, 2008, *O tożsamości regionalnej na Ziemiach Zachodnich i Północnych*, „Siedlisko”, nr 5, Poznań, Stowarzyszenie Instytut Zachodni.

Cezary Trosiak, *Między regionem a Europą. Ustalenia na temat procesu tworzenia procesu tworzenia tożsamości regionalnej na Ziemiach Zachodnich i Północnych*, [w]: N. Honka, *Wpływ polityki społecznej na kreowanie pozytywnego wizerunku regionu. Wyzwania i oczekiwania*, Łubowice-Opole, Editio Silesia.

Cezary Trosiak, 2008, *Czy istnieją Ziemie Zachodnie i Północne?*, [w]: W. Gizicki, D. Gizicka, *Polska i świat wobec wyzwań współczesności. Aspekty polityczne, ekonomiczne i formalno-prawne*, Toruń, Wydawnictwo Adam Marszałek.

Cezary Trosiak, 2009, *Zwischen der „deutschen tünche“ und dem deutschen Kulturerbe. Wandel der einstellung der Einwohner der West- und Nordgebiete zum deutschen Kulturerbe*, [w] Enrique Banus, *Actas del IX Congreso "Cultura Europea"*, Pamplona, Navarrents Universitas Studiorum.

Cezary Trosiak, 2010, *Von den „lebenden Mauer der nationalen Bevölkerung“ zum Kulturerbe der West- und Nordgebieten. Soziokulturelle Prozesse in den West- und Nordgebieten vor und nach 1989*, „Inter Finitimos“ nr 8/2010, Osnabrück-Berlin-

Kraków, fibre Verlag.

Cezary Trosiak, 2011, „*Między żywym murem elementu narodowego*” a dziedzictwem kulturowym Ziem Zachodnich i Północnych – procesy społeczno-kulturowe zachodzące na ZZiP po 1989 roku, [w]: Z. Kurcz, E. Opilowska, *Polsko-niemieckie transgraniczna – rozmyte konfiguracje tożsamości*, Wrocław, GAJT Wydawnictwo 1991 s.c.

Cezary Trosiak, 2012 *Niemieckie dziedzictwo kulturowe elementem tworzenia się tożsamości regionalnej Ziem Zachodnich i Północnych/Das deutsche Kulturerbe als Element Herausbildung einer regionalen Identität in den West- und Nordgebieten Polens*, [w]: P. Zalewski, J. Drejer, *Polsko-niemieckie dziedzictwo kulturowe a społeczeństwo obywatelskie w dzisiejszej Polsce. Doświadczenia, trendy, szanse. Deutsch-polnisches Kulturerbe und die Zivilgesellschaft im heutigen Polen. Erfahrungen, Trends, Chancen*, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR.

Cezary Trosiak, 2013, *Dyskusja na temat założeń i przebieg polityki osadniczej na „ziemiach odzyskanych” w okresie II wojny światowej i bezpośrednio po jej zakończeniu*, [w] A. Wątor, J. Żaryn, *Nad Odrą i Bałtykiem. Myśl zachodnia: ludzie-koncepcje-realizacja do 1989 r.*, Szczecin, Wydawnictwo Instytutu Pamięci Narodowej Oddział Szczecin.

Inne osiągnięcia badawcze chciałbym wskazać na kilka publikacji, które nie wiążą się z żadnym wyżej wymienionym obszarem moich zainteresowań naukowych. Najczęściej powstały jako rezultat mojego udziału w różnego rodzaju projektach badawczych.

Do tej grupy należą następujące publikacje:

Cezary Trosiak, 1999, *Pogranicze jako kategoria teoretyczna w socjologii niemieckiej*, w: *Niemcy Współczesne. Zarys encyklopedyczny*, Poznań, Wydawnictwo Instytutu Zachodniego.

Jarosław Jańczak, Cezary Trosiak, 2005, *Comparative European Governance and Management. Country report: Poland*, Brandenburg: Service-Agentur des DHL

Cezary Trosiak, 2009, *Rozważania o potrzebie opracowania podstaw nauczania przedmiotu metodologia badań politologicznych*, [w]: A. Antoszewski, A. Dumala, B. Krauz-Moser, K. Radzik, *Teoretyczne i metodologiczne wyzwania badań politologicznych w Polsce*, Lublin, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

K. Borowczyk, Cezary Trosiak, 2010, *Stosunek środowiska radców prawnych zrzeszonych w Okręgowych Izbach Radców Prawnych w Poznaniu i Olsztynie do projektu połączenia zawodów*, [w] R. Kmiecik, *Z badań nad samorządem zawodowym w Polsce*, Poznań, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM.

Cezary Trosiak, 2011, *Uwarunkowania awansu zawodowego kobiet na polskich uczelniach*, „Przegląd Politologiczny”, nr 3.

Cezary Trosiak, 2013, *Portret uczniów "Kolberga"*, w red.: Violetta Julkowska,

Przywołane z historii. Ocalone z pamięci. Gimnazjum i liceum w Kościanie w latach 1923-2013, Kościan, Wydawnictwo Stowarzyszenia Absolwentów Gimnazjum i Liceum w Kościanie.

Od momentu uzyskania stopnia naukowego uczestniczyłem w **49 konferencjach, seminariach i debatach naukowych, spośród których w przypadku 11 byłem ich organizatorem**, wygłaszając na wszystkich referaty. Szczegółowy ich wykaz znajduje się w **Załączniku 5**. Konferencje odbywające się w Polsce w Niemczech organizowane były zarówno przez wiodące, jak i mniejsze ośrodki akademickie.

Jestem **członkiem dwóch stowarzyszeń naukowych**: Polskiego Towarzystwa Nauk Politycznych oraz Ośrodka Badań i Edukacji Europejskiej.

Podczas mojej pracy naukowej odbyłem **25 wizyt studyjnych i spotkań koordynatorów** na 8 uczelniach i instytucjach akademickich z 5 państw. Szczegółowy wykaz wizyt i spotkań znajduje się w **Załączniku 6**.

5.2. Projekty i granty

Projekty badawcze

Po otrzymaniu stopnia naukowego brałem udział w **6 projektach badawczych**, finansowanych z krajowych i zagranicznych grantów badawczych.

Projekty międzynarodowe:

1. Practising United Europe Tempus II – kierownik projektu, 2000-2003

2. Deutsch-polnisches Büro für wissenschaftliche Weiterbildung und Fernstudien – kierownik biura – 2003-2007

4. Analiza zmiany wzajemnego postrzegania się przez Polaków i Niemców w latach 1989 – 2005 (perspektywa politologiczna, socjologiczna, psychologiczna): 03.2005- 09.2006 (kierownik projektu), projekt finansowany przez Fachhochschule für Verwaltung und Rechtspflege z Berlina, realizowany przez konsorcjum Fachhochschule für Verwaltung und Rechtspflege zu Berlin i Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu i realizowany pod kierownictwem prof. Erwina Seyfrieda. W ramach tego projektu przeprowadzono badania sondażowe w Niemczech i w Polsce, w których uczestniczyło 847 respondentów (346 po niemieckiej stronie, 501 po polskiej).

4. *Conflict and Cooperation in Divided Cities* – uczestnik, 2009, projekt finansowany przez Collegium Polonicum w ramach środków Europejskiego Uniwersytetu Viadrina we Frankfurcie nad Odrą.

5. Erasmus IP (od 2014 Erasmus+) – od 2006 roku Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM współpracuje z pięcioma uczelniami zachodnioeuropejskimi w programie Erasmus. Konsorcjum to tworzą Hochschule für Wirtschaft und Recht (do 2009 Fachhochschule für Verwaltung und Rechtspflege) z Berlina, Linnununiversitat Kalmar z Växjö (Szwecja), Hogeschool z Gent (Belgia) oraz Fachhochschule Kärnten z Villach (Austria). W ramach tej współpracy po ośmiu studentów z każdej uczelni przygotowuje prezentację dotyczącą tematu, który co roku jest ustalany w ramach seminarium organizowanego przez jednego z partnerów projektu. Wyniki tych prac przedstawiane są na

dwutygodniowym wyjazdowym spotkaniu, w którym uczestniczą studenci w wszystkich uczelni realizujących projekt. Co roku gospodarzem tego spotkania jest inna uczelnia. Od samego początku pełnię funkcję koordynatora działań związanych z naszym udziałem w tym projekcie. Innymi działaniami realizowanymi w ramach tego projektu są konferencje, w których uczestniczą naukowcy reprezentujący współpracujące uczelnie nie będący bezpośrednio zaangażowani w działania projektu.

Projekty krajowe:

1. *Stosunek środowiska radców prawnych do połączenia zawodów prawniczych w Polsce* - koncepcja i realizacja badań wspólnie z drem K. Borowczykiem, 2009.

2. *Badanie motywów którymi kierują się uczniowie szkół ponadgimnazjalnych powiatu kościańskiego przy podejmowaniu decyzji o wyborze wyższej uczelni i oceny jakości studiów przez absolwentów WNPiD UAM* – opracowanie koncepcji i raportu z badań, 2009.

3. *Szanse awansu zawodowego kobiet* – przygotowanie narzędzi badawczych i opracowanie wyników z badań. Projekt realizowany wspólnie z dr Betatą Przybylską-Maszner, 2011,

4. *Stosunek mieszkańców gminy Krobia i Miejska Górka do lokalizacji na terenie tych gmin kopalni węgla brunatnego* – opracowanie koncepcji badań wspólnie z prof. Tadeuszem Wallasem i drem K. Borowczykiem, 2011.

5. *Wybory do Parlamentu Europejskiego 2014. Wizerunek europosła i charakterystyka preferencji wyborczych dotyczących eurodeputowanych w opinii mieszkańców Wielkopolski* - opracowanie koncepcji badań wspólnie z prof. Tadeuszem Wallasem i drem K. Borowczykiem, 2013.

6. „*Portret*” uczniów Liceum Ogólnokształcącego im Oskara Koberga w Kościanie w świetle badań - opracowanie koncepcji badań wspólnie z prof. Violetą Julkowską i drem B. Hordeckim, opracowanie wyników badań, 2013

7. *Współczesny polski patriotyzm: między wspólnotą narodową a wspólnotą regionalną* - opracowanie koncepcji i raportu z badań, 2014.

8. *Analiza funkcjonowania ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym jak również ocena ustawy z perspektywy grup, do których jest ona adresowana* - opracowanie grantu badczego złożonego do Narodowego Centrum Nauki wspólnie z prof. Anitą Adamczyk i prof. Andrzejem Saksonem, opracowanie wyników badań, 2014

Dodatkowo uczestniczyłem w innych projektach, które w większości dotyczyły pozostałych obszarów zainteresowań opisanych w pkt. 5.1 przede wszystkim z zakresu studiów nad sąsiedztwem polsko-niemieckim oraz integracją europejską:

5.3. Aktywność dydaktyczna

Moje zajęcia na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza obejmują przedmioty realizowane w formie tak wykładów, jak i seminariów na kierunkach politologia, stosunki międzynarodowe, dziennikarstwo i komunikacja społeczna oraz bezpieczeństwo narodowe.

Dodatkowo chciałbym nadmienić, iż jestem współautorem podręcznika akademickiego *Country Report: Poland. Comparative European Governance and Management*, wydanego w Niemczech i używanego do studiowania tematyki polskiej przez szereg uczelni z tego kraju.

5.4. Aktywność organizacyjna

Moją aktywność organizacyjną podzielić można na organizację procesu dydaktyki oraz organizację działalności naukowo-dydaktycznej:

W zakresie **organizacji procesu dydaktyki**, w czasie pracy pełniłem:

- a) funkcję pełnomocnika dziekana ds. kierunku politologia w Kolegium UAM w Kościanie, 1998-2000.
- b) funkcję pełnomocnika dziekana ds. kierunku politologia w Collegium Polonicum, 2000-2008.
- c) funkcję kierownika studiów podyplomowych *Europäisches Verwaltung Management* w Collegium Polonicum realizowanego wspólnie przez Instytut Nauk Politycznych i Dziennikarstwa i Fachhochschule für Verwaltung und Rechtspflege z Berlina, 2002-2006.
- d) funkcję pełnomocnika dziekana ds. kierunku politologia w Kolegium UAM w Kościanie, 2008-2013.

W zakresie **organizacji działalności naukowej** warto przywołać moje zaangażowanie w organizację konferencji naukowych oraz kierowanie zespołami przygotowującymi i realizującymi projekty naukowe.

W obszarze organizacji konferencji naukowych byłem:

- a) w latach 2000-2008 byłem sekretarzem corocznej międzynarodowej konferencji *Europa XX/*, której szesnasta edycja miała miejsce w lutym tego roku. Tematem przewodnim tej konferencji jest szeroko rozumiana problematyka europejska.

b) w roku 2015 byłem sekretarzem konferencji nt. *Między lękiem a nadzieją. 10. lat obowiązywania ustawy i mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym*, która odbyła się na Wydziale Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu w dniach 7-8 maja 2015.

c) w roku 2016 byłem sekretarzem konferencji nt. *Mniejszości i Migranci. Polityczne i społeczne aspekty wielokulturowości*, która odbyła się na Wydziale Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu w dniach 5-6 maja 2016.

Za moją aktywność organizacyjną zostałem dwukrotnie uhonorowany **nagrodami**:

- (w roku 2009 Nagrodą Zespołową I stopnia Rektora Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza za działalność organizacyjną na rzecz społeczności akademickiej wydziału w roku akademickim
- w roku 2013 Nagrodą Dziekana Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza za działalność organizacyjną na rzecz społeczności akademickiej wydziału

5.5. Popularyzacja nauki

Aktywności w zakresie popularyzacji nauki podejmowane przez moją osobę obejmują zarówno prowadzenie wykładów dla nieakademickich słuchaczy, jak i uczestnictwo w inicjatywach promujących naukę realizowanych we współpracy ze *Stowarzyszeniem Oświatowym im. Dezyderego Chłapowskiego* w Kościanie, którego pracami kieruje od powstania czyli od roku 1997.

Za moją działalność oświatową w 2008 roku zostałem uhonorowany przez Ministra Edukacji Narodowej brązowym *Medalem za zasługi dla Oświaty*.

Informacje na temat aktywności adresowanej do **nieakademickich** odbiorców zawiera **Załącznik 6**.